

Töretlen sziklaszirt

Sz. Kanyó Leona

Évfolyamtársak voltunk, és jó visszaemlékezni a húszéves Szalkay Leonára. Akkor még így hívták. Penavin Olga tanárnő Leonának nevezte. Nem emlékszem, hogy mást a keresztnévén szólított volna. Nézegetek egy fényképet, mely Leonáról készült. Derűsen, bizakodóan mosolyog rajta – nyilván nemcsak a fényképezőgépek. Ül, keze asszonyosan az ölében, de nem tétlenül, hanem összeszorítva, mintha ki akarna törni ebből a mozdulatlan-ságból, kényszerű tétlenségből. Világos színű női kabát, fiúsan föltúrt gallérú, nagy gombokkal; sötét színű pulóver, fehér inggallér, a kabáthoz illő szoknya és öv. Ez az öv kedvenc tartozéka lehetett ruházatának, mert e nélkül nem jelent meg sehol nyilvánosan. Kerek, enyhén tatáros arc. Ilyen volt az életben is. Egyszer barátnője nélkül, aki sok mindenben hasonlított hozzá, jelent meg az előadáson. Kissé elkésett, és gyűrött ruházatán tollpihéek csüngtek, de Penavin Olga tanárnő barátságosan, megértően invitálta közel hozzá az első padba, ahol rendszerint nem ült senki. A tanterem, amelyben az előadásokat hallgattuk, régimódi, sivár helyiség volt szűk padokkal, katedrával, fekete táblával felszerelve, a sarokban pedig egy nagyobb öntöttvas kályha, de jól éreztük itt magunkat, mert oda ülhattünk, ahová akartunk: tíz lány és hat fiú, illetve öt fiú meg egy velünk majdnem egykorú házas, sőt családos ember. Őt éppen ezért humorosan tatának hívtuk. A terem csak vizsgák alkalmával vált a szorongás szűk fészkévé és a pad kinpaddá – szerencsére ez ritkán fordult elő. Még most is emlékszem, hogy a lányok jó része majdnem reszketett a vizsgák előtt, pedig a tanárok éppen akkor igyekeztek minél barátságosabbnak mutatkozni. Csodálkozva néztem rájuk. Hát ennyire fontos volna számukra ez a nyavalyás vizsga? Leonát sosem láttam ennyire izgulni. Jobban szeretett a fiúkhoz igazodni, akik ügyeltek a bátorság látszatára, mint a lányokhoz. A szünetben rendszerint a folyosón tartózkodtunk, kifújtuk magunkat és füstöltünk. A lányok közül csak azok jöttek ki, akik szintén cigarettáztak – ketten-hárman, Leona természetesen velük tartott, és tüntetően, mégis hanyagul fújta a füstöt. Még a tanév kezdetén történt, hogy Leona és barátnője (ő tudtommal később áttelepült Izraelbe) nekem szögezte a kérdést: – Melyik a jobb irodalomtörténész, Beöthy Zsolt vagy Szerb Antal, az előző előadáson

ugyanis szó volt az irodalomtörténet-írásról. Gondolkodás nélkül rávágtam, hogy Szerb Antal, és nemcsak azért, mert tudtam, hogy ezt várják el tőlem a lányok, hanem azért is, mert egy-két Szerb Antal-tanulmányt valóban élvezettel olvastam valamikor régebben, míg Beöthy Zsolt tanulmányai száraz adathalmaznak hatottak. Ma már más-képp válaszolnék erre a kérdésre. Szerb Antal eredetiségét, olykor sziporkázó meglátásait, ötleteit inkább egy leleményes irodalmár szeszélyes és hiú fölényeskedésének érzem; míg Beöthy Zsoltot igazi irodalomtörténésznek tartom, aki körültekintő, nagy tudású szakember volt, a képzeletét kordában tudta tartani, és az aprólékos munkától sem riadt vissza. A két lány egymás szavába vágva faggatott tovább. – Miért? – Azért, amit Ady Endréről írt – mondtam lelkesen. Ezzel aztán végképp befutottam a lányoknál mint költő. Akkoriban ugyanis (pestiesen szólva) elkövettem egy-két verset, s ezek nyomtatásban is megjelentek; a lányok nem beszéltek ugyan róluk, de nyilván olvasták őket. Ettől kezdve Zoli lettem. Komolytalan ember. Nem sokkal később új hallgató jelent meg körünkben, egy igencsak tartózkodó úrlány, akinek minden mozdulatán látszott, hogy gyerekszobája volt. Kissé sápadt, keskeny arcú lány volt, egyszerű, de igen izléses öltözetben, a közepesnél magasabb termetű, a beszéde könnyed és halk. – Kosztolányi Dezső közeli rokona, sutogta Leona. Bemutatott neki, de ennek a lánynak szemmel láthatóan nem sokat jelentett az, hogy verseket írok. Nem volt barátkozó természetű, inkább jobban szeretett hallgatni. Mégis sajnáltuk, hogy itt hagyott bennünket. Állítólag Svédországba ment az ottani rokonaihoz. Ehhez a sajnálatos eseményhez többek közt nyilván az is hozzájárult, hogy tanáraink nem szívesen látták. Furcsállottam pl., hogy Penavin Olga tanárnő, akinek szinte mindenkihez van egy-két barátságos szava, ezzel az új lánnyal igen hidegen bánt. Csak később, jóval később vált érthetőbbé a dolog, azzal, amit a tanárnő a nyelvújításról mondott. Míg Kazinczyék mozgalmát ugyancsak dicsérte, némely túlkapást is megemlítve azért, az újabb nyelvújítási kísérletet, a Kosztolányiékét, mereven elutasította és elmarasztalta. – Purista mozgalom volt, mondta, puristák erőszakos, túlzott magyarítása, és arcán, mely máskor mindig komoly maradt és jóindulatot sugárzott, most szinte

eltorzult a megvetéstől. No lám, gondoltam, hát ezért kedveli a tanárnő annyira az idegen szavakat: szemantika, szintagma, morféma, labiális hangok stb.; nyilván úgy gondolja, hogy így szakszerűbb az előadása, magyarázata és tekintélyesebb. Hát igen, a tekintély bizony nem kis dolog.

Érdekes viszont, hogy B. Szabó György tanár úr a tekintéllyel nem sokat törődött. A tanárnővel ellentétben kijött velünk a folyosóra, és azt sem bánta, ha tüzet kértünk tőle. Itt egészen fesztelenül, hogy ne mondjam, barátián viselkedett. Bármiről lehetett vele beszélgetni, az előadásai pedig olykor lebilincselőek voltak. Rendszerint a katedránál ült, előtte rengeteg papír, s előadás közben ezeket a jegyzeteket forgatta, rakosgatta. Elkedvetlenedtünk, ha késve érkezett az órára, vagy még inkább, ha elmaradt az előadása. Ilyenkor tudakozódtunk a titkárságon, miért nem jön. Beteg, mondták. Beteg! A pirospozsgás, mindig derűs tekintetű, eleven, kis ember? A lányok azt suttozták, hogy nem is beteg, csak azért maradt otthon, mert az éjszaka elkezdett munkájába úgy belemerült, hogy megfeledkezett az előadásról. Művészember volt, képzőművész, s a tanári teendőit nyilván nyűgnek érezhette. Eleinte furcsa volt hallani, hogy az e hangot szokatlan helyen középzártan, vagy még inkább, zártan ejtette. De ezt is meg lehetett szokni, és azt is, hogy elég magas hangon beszélt, néha kissé rekedten, fátyolosan. Leona neki is a kedvence volt. A verseket rendszerint vele olvastatta föl. Leonának szemmel láthatóan jól esett ez a fölkérés, és gyakorlott szavalóként olvasott föl minden verset. Egyszer aztán, amikor József Attiláról volt szó, és a Mama c. költeményt kellett volna felolvasnia, félretette a kötetet, és könyv nélkül szavalt. Ezen az órán, az egész órán csak erről az egyetlen versről beszélt a tanár úr, tőle szokatlan, megindult hangon. Leona később magyarázatként megjegyezte, hogy a tanár úr igen szegény környezetből, alacsony sorból jutott el idáig, és anyja nevét viselte, mert fattyúgyerek volt, idegenek tanították, azt is rebesgették, hogy a háború alatt partizánként részt vett egy-két bántási akcióban. Felesége titkárnő és szerb. Mindenesetre annyi bizonyos, hogy egyszer-kétszer a hozzá képest hórihorgas Sóti Pállal láttam beszédbe elegyedve. A Zvezda mozi előcsarnokában történt az eset, és mások hívták fel rájuk a figyelmemet. – Az ott Sóti Pál – mondták – a politikus, aki magas tisztséget tölt be a tartományi vezetésben. B. Szabó György tanár úr más előadásán sem palástolta el érzelmeit, látható volt ugyanis, hogy kik a kedvenc írói, költői és kik iránt közömbös vagy egyenesen elutasító. Az előbbiekhöz tartozott Kármán, Csokonai, Apáczai Csere János, Kölcsey, Petőfi, Katona, Péterfi és mindenekelőtt József Attila; az utóbbiakhoz pedig (hogy csak egy nevet említsünk) Berzsenyi.

Róla csak gúnyos hangon szólt, szinte még most is magam előtt látom, ahogy ajkbiggyesztve említi Németh László Berzsenyiről írott hosszú tanulmányát – egész könyvet írt róla, mondta. Igen lekicsinylően nyilatkozott a szellemtörténeti irányzatról is. Kassákat meg sem említette. Jellemző, hogy Brodarics Istvánnal és Martinovics Ignáccal többet foglalkozott, mint Vörösmartyval és Arany Jánossal. Az elbeszélő költeményekről az volt a véleménye, hogy idejétmúlt formák. Nevetve említette, hogy még Fehér Ferenc is ír manapság elbeszélő költeményt. Tőle tudtuk meg, hogy a Zrínyiek eredeti neve Subics volt, Janus Pannoniusé pedig Csezmicki. Zrínyi prózai írásaiból kiemelte azokat a részeket, melyek a magyarok tunyaságáról szólnak. Brodarics István emlékiratából, beszámolójából pedig azt, hogy a törökök milyen könnyedén és gyorsan szétverték a magyarok hadállásait Mohácsnál. Nesze neked magyar dicsőség és magyar öntudat! Jól emlékszem, hogy mindezt viszolyogva hallgattam, de természetesen nem szóltam semmit. És még egy jellemző mozzanat: a tanár úr élvezettel olvasott föl Martinovics Ignác apát, tehát egyházi ember, Filozófiai írások c. művéből részleteket, kivált azt a részt, amely a nőkről zengedezik ódai hangnemben. Nem tudom, a lányok mit érezhettek eközben, de egyik-másik árulkodóan pislogott hozzá. Leonát hirbe hozták ezzel-azzal, valójában azonban csak egy fiúval lehetett látni: egy jóvágású, magasabb termetű hallgatóval a Testnevelési Főiskoláról. De ugyan kinek mi köze egy húszéves nagylány magánéletéhez? Senkinek semmi.

Ha jól emlékszem, ötvenöt tavaszán háromnapos tanulmányi kirándulásra mentünk B. Szabó György tanár úr vezetésével Zágrábra, Csáktornyára, Eszékre és a baranyai Vörösmartra. Múzeum, Mirogoj-temető, Zrínyi-vár, színház, iskolalátogatás és irodalmi találkozó, ez utóbbira Vörösmarton került sor. A tanár úr Radnóti-ról tartott előadást a helybeli érdeklődőknek, a verseket pedig Leona olvasta föl művészién. Emlékszem, hogy a műsor végén egy testes, nagydarab, széles arcú atyánkfia fölállt recsegő székéről, s ezt mondta: – Eddig Petőfit, Adyt, József Attilát ismertük, és köszönjük, hogy most kedves vendégeink jóvoltából megismerhettük negyedik nagy költőnket is, Radnóti Miklóst.

Hamarosan jöttek a záróvizsgák, diplomavizsgák és lázban égett az egész társaság. Leona szeretett mások vizsgáján is részt venni. Igen kíváncsi természetű volt. Úgy tetszik, már ekkor tudatosan gyűjtötte az élményeket. Mindenre figyelt. Illett hozzá ez a név: Leona, későbbi asszonynevéen Sz. Kanyó Leona, mely anyaoroszlánra utal. Rajongott a versekért, de akkoriban önálló művel nem állt elő, habár valószínű, hogy irogatott, verselgetett, de csak az asztalfióknak, úgyhogy meglepetésként ért,

mikor később hallottam szerteágazó irodalmi tevékenységéről. Sajnos Sz. Kanyó Leona költészetét az újvidéki műhely vezéralakjai elhallgatják. Tőlük mást nemigen várhatunk, a méltatás ugyanis egyenlő lenne a számukra az önfeladással. Éppen ezért dicséretes dolog, hogy akadt (nem itthon!) olyan lelkiismeretes ember, aki fölkarolta Sz. Kanyó Leona ügyét, verseinek a kiadatását és terjesztését: Székely András Bertalan. Az ő ügybuzgalmának köszönhetően vehetem most kézbe ezt a válogatott verseket tartalmazó szép kötetet, melynek a címe – találóan: *A Tiszától az Adriáig. Miért találó és szerencsés ez a címválasztás, mely nyilván a szerkesztő leleménye? Óhatatlanul ugyanis Ady Endrének az Értől az Óceánig c. versét juttatja eszünkbe, de nemcsak Sz. Kanyó Leona életútja mutat némi hasonlóságot Adyéval, hanem versének hangulata és egy-két versrészlet is utal arra, hogy szerzőnk-től nem állt távol Ady Endre költészete. Erről leginkább a Budapesti naplemente c. verse tanúskodik, mely ilyen részletet is tartalmaz: „tolvaj módra beszökött az est.” Mi ez, ha nem a Párisba tegnap beszökött az ősz-re rimelő reminiscencia? Aztán áttételesen ilyen jellegű még a Vencében és a Városasszonyom c. költemény is. Egyéb hatás is tetten érhető Sz. Kanyó Leona verseiben: „zölden haragudott a fa”, „itthon vagyok”, „Máj vagy, vese, tüdő” stb. Eredetisége leginkább szerelmes verseiben mutatkozik meg, nemhiába állítja Simone de Beauvoir, hogy a nő egyrészt a testi, másrészt a költői világba tartozik. Meghökkenetőek ezek a versek. Sz. Kanyó Leona szokatlan nyíltsággal beszél olyan dolgokról, melyekről a nők versben aligha, általában pedig hallgatni szoktak. Ami leginkább szembeűnő Sz. Kanyó Leona költészetében a képszerűség, a tömörség, a gondolatiság és a játékoság mellett (pl. az elvont dolgok érzékletessége és az érzéki dolgok elvontsága), az az érzelmek és hangulatok változatossága, gyors váltakozása. Ebben a költészetben hiába keressük a hagyományos versszakokra tagolt, ritmosos és szabályosan rimelő verseket, de még a szabad verselés érzelmi és hangulati egységét is. Mintha ebben a tekintetben az újabbkori művészeti törekvéseket, irányzatokat igyekezett volna követni a maga módján. Verselésére nem annyira a tűzijáték sziporkázása a jellemző, mint inkább a gyerekkori kovácsműhelynél tapasztalt és megcsodált szikrák váratlan szétcsapódása a kalapácsütés, pörölycsapás nyomán. Ilyen az élet is, a mi életünk: harmóniatlan, váratlan fordulatokkal terhes, mint az időjárás mostanában. Sz. Kanyó Leona a mában élt, és a valóságot írta meg valóságyszerűen, és nem úgy gondolkodott, mint a Vörös és fekete főhőse, Julien Sorel: „Minél hazugabb dolgokat mondok, annál formásabbnak kell lennem.” „Nőiesnek lenni annyi, mint tehetetlennek, felülettesnek, passzívnak, alázatosnak mutatkozni” (Simone de*

Beauvoir). Sz. Kanyó Leona nem akart ilyen szerepet játszani, ilyen nőnek mutatkozni, hanem olyannak, amilyen valójában, mégis talpig nő tudott lenni akkor, amikor arra szükség volt: „A kívánások mindig fennakadtak megbokrosodott dacom villanásain.” Mert tele van feszültséggel, mint a viharfelhők, és csak gyűlnek, sokasodnak ezek a felhők. Aztán ez a váltás: „Arcod virága összecsucukodott nyaram előtt... Arcod virága az életem.” Hát nem közöséges dolog egy borostás vagy szakállas férfiarcon virágszirmokat látni; talán humoros is, de a humor igen gyakran nemcsak a játékoságnak, hanem a fölénynek is egyfajta jele; „Fogóddz karomba, ha erő kell.” Lám, Sz. Kanyó Leona úgy érzi, hogy az erő nála van, a nőnél, nem pedig a férfinál, habár általában fordítva szokott lenni. Általános vélemény szerint a nők szemében a jog alapja az erő, mert a férfiak jogait is erejük miatt ismerik el. Mindamellet Sz. Kanyó Leonától távol állt, hogy harcias feminista legyen. Az csak természetes, hogy a nemek egyenlőségének a híve, de ezt nem harciasan, hanem ilyen szép, gyöngéd szelídséggel közli: „Két vonalat húzok. Látod? Az egyik te vagy, a másik én vagyok”, mintha mindketten ismét gyerekek volnának, jöllehet a kezdeményezés jogát magának tartja meg; az ellentmondást pedig így oldja föl: „Ne moccanj! Tedd számba a szókenyeret.” Az érzékiség köznapi mozzanatán úgy enyhítve, hogy azt az áldozás szertartásával fűzi össze. Másutt meg ilyen érzékletessé varázsolja: „alma héjába csavarintlak”, és eközben az almafát említi, nyilván a bibliai almafára gondol. A női érzékenységről ilyen szép, látványos képet fest: „Megborzongnak övemen a virágok” – jelezvén, hogy nem minden fenéig tejföl. Mert bizony „Nőnek születni – micsoda szerencsétlenség!” – állítja Kierkegard, s talán igaza van. A következő sorok legalábbis ezt látszanak igazolni: „Koldustarisznyával ténfergek előtte... Juhászkytyaként neszezem minden mozdulatát... Hozzámtartozás a szeretet, vagy függvényeim viszonya... Szorítsd le karomat, ha ütni akarok... Rikácsoló átkokat szórni rá minden boszorkányszombaton... tépjen darabokra, ha neki ez gyönyör.” S végül ez a nagyjelenet: „Halkan elti-pegek a vádoszlop mögé”, mely a tehetetlenségről szól, és a sérelmek sokaságára utal rendkívüli tömörséggel. Sz. Kanyó Leona tehát a hagyományos női, asszonyi sors nehézségeinek, gyötrelmeinek tudatában van, és tiltakozik e sors ellen már-már a hisztéria, az eszelősség határához közelítve. A hagyományosnak mondható férfi- és nőszerep olykor és az adott helyzettől függően akár föl is cserélődhet ebben az új demokratikus világban. A történelem ugyanis azt bizonyítja, hogy a férfiuralom nem volt jó, viszont az is bizonyosnak látszik, hogy a nőuralom sem lenne ennél jobb, sőt talán még rosszabb lenne, mert ahol megvalósult, rendszerint teljes pusztulás követ-

kezett be – legalábbis eddig. Hát akkor mi legyen? A válasz egyszerűnek látszik: nem a vagy-vagy, hanem az is-is, esetleg a sem-sem, azaz a teljes egyenlőség. Ámde a hajónak, vagy hogy közelebbi példát említsünk: a kocsinak egyidejűleg csak egy kormányosra, vezetőre van szüksége, hogy jól haladjon, másképp irányt téveszt, esetleg kóvályog, esetleg fölborul, és pusztulás következik be. A kormányost, a vezetőt azonban föl lehet, sőt olykor föl is kell váltani, ha elfáradt, és pihenésre van szüksége. A megoldás tehát, úgy tetszik, nem a föltétlen egyenlőség, hanem egyenlőség a váltásban, a változtatásban, és egyenlőség a különbözőség megtartásával. De a hajókázásból és a kocsikázásból visszatérve a költészethez, ezt a figyelmeztetést is érdemes szem előtt tartani: „az igazi álomlátó, a költő számára az élet összehasonlíthatatlanul termékenyebb és termékenyítőbb ihletforrás, mint a legcsodálatosabb séma” (Simone de Beauvoir). És jó ismételni, mert örömdetes dolog, hogy Sz. Kanyó Leona nemcsak okos nő volt, hanem költő is. Vértel művész. A tépelődés, az önmagával való párbeszéd eredeti megfogalmazása, ahogy zárójelbe tesz sorokat: „itthon (itthon?)... holnap (holnap?)... sikerült (mi?)! A zárójelbe tett kérdés ugyanis kételyt, illetve tagadást fejez ki, és nyilvánvalóan nem érzi magát itthon jól, amikor itt jár, de azt, hogy miért nem, arra egy másik versében utal: nem akarja hallani „a rikácsoló gyalázkodásokat.” Véleménye arról a gyalázkodásról a rikácsoló szóban sűrűsödik össze. Rikácsolni ugyanis majmok, papagájok és egyéb buta szárnyasok szoktak – rendszerint minden ok nélkül. Ebben a tekintetben is rokon Ady Endrével. És mégis, mégis...: a szülőföld szeretete megmaradt benne, mert rá emlékezve „pihés madártollat” érez és „áradó madárdalt” hall. Pihés madártollal a dunyhát tömték tele régen, és az anyák ezzel a puha, meleg dunyhával takargatták be gyerekeiket. Vagy ékes példája ennek a szeretetnek ez az egyetlen mondat is: „A Tiszára rácsempészték az alkonyatot”, ezzel ugyanis többet mond, mintha dicsőhimnuszokat zengene, mert csempészaru az szokott lenni, ami tilos, aminek nem volna szabad megjelenie, megérkeznie. A Tiszának tehát nem volna szabad bealkonyulnia, lassan, szinte észrevétlenül mégis bealkonyodott körülötte minden. Balladás kép ez. Vagy ez: „az árok fenekén egy csepp kagyló én vagyok.” A Tisza-parti homokban itt-ott kagylóra bukkan a gyerek, kisebbre-nagyobbra, főlemeli, nézegeti és sajnálkozik, hogy nem láthatja, mi van bennük. Most képzeljük el, hogy egy ilyen kagyló az árok fenekén lapul valahol. Tűnődhetünk, hogy került oda és miért? Vagy ez: „pásztorokkal hejehujáztam... övig harmatos füvekből kopár szikig mentem Kubikusok szalonját nagy bicskával ettem”, aztán a Tisza-parti füzesek: meglátja a kivágott vagy derékba

tört fűzfának a tönkjén a sarjadó hajtásokat, ágakat, az élni akarás jelképeit; és büszkélkedik is a most már szélesebb körű hazai tájjal: „És azt hittem, hogy csak ott szép Hogy csak Bácska tudja úgy odatűzni az égre a napot”, mint amikor valaki a mellére tűzi a rendjelet. Hősök tája ez, a hazai táj, majdnem elfeledett hősöké, hősi táj – figyelmeztet bennünket Sz. Kanyó Leona. Micsoda ellentéte ennek az idegen környezet leírása: „Lángolt a feketére szánt egyre szürkülő szürkesség... a patinás város... falai közt megrekedt a kárörvendő gúnyos képzelet... szétpötyentett furcsa szigetek”, pötyenteni ugyanis a legyek szoktak. „Szemem el-elsiklik a szépségeken” mert „Idegen városok igavonó állatá”-nak érzi magát, mert „fehér vásznát tarkára tarkította Európa.” Igen árulkodó vers a Budapesti naplemente c. költeménye is, mert szép, szép a naplemente Budapesten, de „azzal bajlódott, hogy szívére öleljen és ott marasztaljon.” Bajlódott, kínlódott, azaz alig-alig... és nem könnyű megszeretni még Budapestet sem. De hát erről így vallott többek közt Arany János, Illyés Gyula is. Budapestet szétpötyentett, furcsa szigeteivel együtt erőszakos, elnyomó, idegen szellemisége miatt lehet ugyan nem szeretni, de a „magyar naplementé”-ben és kivált a magyar napkeltében hosszasan gyönyörködhet az ember mindenütt, ahol bennszülött magyarok élnek – jobban mondva szeretni lehet mindenütt a magyar napkeltét, gyönyörködni ugyanis az idegen táj szépségeiben is gyönyörködhet az ember.

A gyöngéd anyai szeretet megható vallomása, mely karácsonyi hangulatot idéz, karácsony estit: „Apró tengerek nyoma szórja be csillagokkal összegyűrt ruhám... Világot gyűjtök kis szobátokban... Kapaszkodjatok reggel az apátok hangjába: melegében én is ott vagyok.” Van, aki azt állítja, hogy a hallgatás igazabb meghittség jele, mint a beszéd. Találkozását családjával (miután külföldről hazatért) így jeleníti meg: „Három pár kar ölelése vár. Szó nemigen esik. Tapogatójuk egymás kezét. Három szájon egyetlen szó mozdul: mamikám!”

„A nő nem ismeri – hiszen sose tapasztalta – a szolidaritással járó kötelezettségeket és előnyöket... nem lehet tehát azt várni tőle, hogy áldozatot hozzon a közösségért” (Simone de Beauvoir). Sz. Kanyó Leona szolidáris volt a többi nővel, elsősorban anyjával: „Anyám féltése dacokhoz szoktatott... Az éjszaka minden nesztét szakajtóba gyűjtöm, hogy összebíbelődjön még a hang: anyám.” Tudatos választás ez. Azt szokták mondani, hogy a lánygyerekek inkább az apjához kötődik, de ő ebben is kivétel, vagy legalábbis annak mutatkozik. Városát, ahol jól érzi magát, ahol megnyugszik, városasszonynak nevezi. Odáig megy ebben a választásban, hogy még a kurtizánra is szívesebben emlékszik, mint másra, „hol lakhatott a minden titkot

tudó ciprusi Jatty, a kurtizán?” De szolidáris a pásztorokkal és a kubikosokkal is – olyannyira, hogy még a nyelvjárási szóhasználatukat is átveszi: „kubikusok.”

Mosolygásra készíti az embert, ahogy az elvont fogalmakat (Németh László kifejezésével élve) tornáztatja: „Vontasd el akarásomat...gondolatod felém int... kezem is hiába takargatja a végtelent, mert valaki rám szórta monoton törvényeit... Piros ködben ül nászt a piros akarát... az eső agyonázott éveimen folydogál.”

Magyarságtudata abban is megnyilvánul, ahogy igéit megválogatja: villan, moccan, szökken, csavarint, folydogál, toporog, nyüszít, elsötétít, megfélemlít, mentesít, nességzethet, fékezhetik, vontat stb. Kevésbé szerencsések viszont az ilyen kifejezések: előlehetősít, foszlódik, élni akarási indok és még egy-kettő. Hibátlan, művelt, szép magyar nyelven lehet akár magyarellenes gondolatokat is közölni és magyarellenes hangulatot kelteni, sőt, úgy rémlik, minél hibátlanabb, műveltebb és szebb ilyenkor ez a nyelvezet, annál károsabb, rombolóbb hatásúvá válhat; az önkényes, nyegle, henye, rossz nyelvhasználat viszont mindenkor árt a magyar ügynek – még a legjobb szándékkal írott szövegben is.

Sz. Kanyó Leonának kivételesen népdalszerű, ritmikus és rímelő a záró verse, az Érdemes volt című, mely életének a főbb szakaszait foglalja össze, mintha ezzel jelezni akarná élete értelmét. „Az ember jól-rosszul mégiscsak végigjártassa a maga vállalta szerepeket sorjában... el kell hitetni magunkkal egy s más dologról egy időre, hogy az fontos. Mert különben egybe kulcsolt kezekkel ül-nénk az út szélén és talán ez volna a természetes – minden egyéb csak magahitető fontoskodás” – (Kaffka Margit). Azt, hogy Sz. Kanyó Leona mit akart, nem tudhatjuk pontosan, csak sejthetjük, de hogy Kaffka Margiténál nagyobb szerepkörre vágyott, az bizonyos, és ehhez min-

den adottsága megvolt. „Tulajdonképpen mit akartatok?” – kérdezte egyik versében, mintha önmagát is vallatná. Neki nincs szüksége arra, hogy hivatalos körök méltassák költészetét és kijelöljék a helyét, ezt ugyanis maga elvégezte feledhetetlen négy soros mottó-versében:

*Tengerközelségre hegyek láncá közé
szorítottam magyarságomat
töretlen sziklaszirt vagyok
a tenger roppant-súlyú kéksége alatt*

S most képzeljük el ezt a tengernyi kékséget, melynek roppant súlya alatt is töretlen a sziklaszirt. Ez volt Sz. Kanyó Leona. Öntudatos, büszke asszony. Összeszorítani ugyanis azt kell, ami szét akar esni, hogy ne váljon veszendővé, és biztonságos helyre menekíteni. Nagy teher nehezedett rá, de kötelességének érezte, hogy sokat vállaljon, akár szerette azt, amit tennie kell, akár nem – egyedül is. Ez okozta a tragédiáját. „Lányok és ifjak szívei védenek” – hitte Ady Endre; Sz. Kanyó Leona nem bízott ennyire az emberekben, még a fiatalokban sem, ő inkább a mellette felsorakozott „sok ezer betű”-ben bízott. Jogosan! S csak annyit kért, csak az volt a kívánsága, hogy „holnaputánra hagyjatok helyet három tőmondatomnak.” Ez a három tőmondat, melyet ugyan Stendhal fogalmazott meg, de úgy tetszik, őhöz is illik, így szól: „Éltem. Írtam. Szerettem.” S talán meg volna vele elégedve. Nem kétséges, hogy kiket szeretett.

Felővezett, kardos asszony volt, a bibliai Juditok, a Zrínyi Ilonák és az egri nők fajtájából való; a kalandozó hunok, avarok és magyarok utóda – női változatban.

Sz. Kanyó Leona csak egy volt, de ha több, ha sok lenne, bizvást hihetjük, hogy a Tisza körül sohasem alkoynodna be teljesen.

Sz. Kanyó Leona